

Adviesnota Mantelzorgondersteuning

**Gemeente
Altena**

Voorwoord

De Gemeente Altena draagt mantelzorgers een warm hart toe. Zo is te lezen in het bestuursakkoord. Mantelzorgers maken dat Altena Samenredzaam – de titel van het programma over alles wat met zorg te maken heeft - geen dode letter is, maar haar naam eer aan doet.

Deze adviesnota Mantelzorgondersteuning brengt ons weer een stap verder en geeft ons na onderzoek op nationaal, maar zeker ook op lokaal niveau binnen de gemeente Altena, inzicht in de verbeterpunten om mantelzorgers te ontzorgen. Door te luisteren naar waar hun behoeften ligt op het gebied van passende ondersteuning, door ons als gemeente en uitvoerende welzijnsorganisaties meer bewust te zijn van het belang van het bieden van informatie over de termen 'mantelzorger' als ook 'respijtzorg' en ook om het onderwerp onder de aandacht te brengen van werkgevers.

Informele en formele organisaties als Stichting Trema Welzijn, Pro Seniore doen al tal van jaren heel goed werk in de ondersteuning van mantelzorgers. Zij bieden een luisterend oor, een kloppend hart en hulp, prachtige verworvenheden die we zeker moeten blijven koesteren. Wat goed is moet behouden blijven, met oog voor verbetering. Punten van verbetering; dat is waar deze adviesnota over gaat.

We gaan ervan uit dat deze nota een effectieve bijdrage levert in het ontzorgen van de mantelzorger.

Wij danken welzijnsorganisaties Trema en Stichting Welzijn Pro Seniore voor hun bijdrage in de totstandkoming van deze nota. In het bijzonder Bettina Kraaijeveld, Mitzy de Groot en Heleen van der Hulst.

Paula Jorritsma, wethouder zorg, werk, welzijn en cultuur gemeente Altena

Inhoud

Voorwoord	2
Inleiding	4
Centrale vraag	4
Landelijke cijfers informele zorg	5
Betaalbaarheid van de zorg.....	5
Mantelzorg in cijfers.....	5
Aantal mantelzorgers Altena	6
Huidige situatie mantelzorgondersteuning.....	6
Mantelzorgondersteuning; wat bieden Trema en Pro Seniore nu?	6
Welke zaken die ter verbetering liggen komen naar voren?	7
1. Mantelzorgers vragen niet snel om hulp.....	7
2. Taak mantelzorger in combinatie met werk	7
3. Groot deel mantelzorgers zorgt niet goed meer voor zichzelf	7
4. Vraag en aanbod respijtzorg goed op elkaar aansluiten	7
Advies	8
Verbeterpunten	8
Mantelzorg bespreekbaar maken bij werkgevers;.....	8
Behoeftte mantelzorger in kaart brengen en bewustwording mantelzorg vergroten;	8
Behoeftte respijtzorg in kaart brengen en aansluiting vraag en aanbod beter beschikbaar maken.	9
Financieel	9
Samenvatting	11
Bijlage 1: Bestaand beleid, relatie andere beleidsvelden, actoren.....	12
Literatuurlijst.....	12
Bijlage 2: activiteiten Trema en Pro Seniore 2020.....	13

Inleiding

De gemeente Altena hecht grote waarde aan het bieden van goede mantelzorgondersteuning. In het bestuursakkoord staat hierover:

“Mantelzorg is een voorbeeld van zorg dichtbij huis en samenredzaamheid. We ondersteunen mantelzorgers, onder meer door te bevorderen dat er voldoende respijtzorg beschikbaar is. Ze kunnen er dan even tussenuit en raken niet overbelast”.

De toenemende zorgvraag is niet meer op te lossen met alleen professionele zorgverleners. Op dit moment levert de babyboomgeneratie veel mantelzorg. Nu deze generatie ouder wordt en jongere generaties minder tijd hebben voor mantelzorg, ontstaat een zorgkloof. Overbelasting van mantelzorgers neemt toe ook blijken er steeds meer jonge mantelzorgers te zijn. De laatste groep mantelzorgers verdient zeker ook aandacht, maar de komende periode zullen we ons vooral richten op oudere mantelzorgers. Dit omdat het aantal en de zorgvraag van de oudere mantelzorgers veel groter is.

Centrale vraag

De centrale vraag is hoe kunnen we mantelzorgers in de gemeente Altena beter ondersteunen en hoe krijgen we meer inzicht in het aantal dat nu nog niet in beeld is. Dit met als doel om ons goed voor te bereiden om voor een langere periode de mantelzorgondersteuning op orde te hebben.

Deze adviesnota brengt de huidige situatie van mantelzorgondersteuning in beeld, geeft aan waar knelpunten liggen en geeft in het laatste hoofdstuk een samenvatting met een aantal verbeteringen aan om tot een betere ondersteuning voor mantelzorgers te komen.

Landelijke cijfers informele zorg¹

In Nederland geven jaarlijks circa 4,4 miljoen 16-plussers hulp aan hun partner, familie, vriend of buur die hulp nodig heeft vanwege lichamelijke, psychische, verstandelijke beperkingen of ouderdom. Deze hulp heet mantelzorg (bron: SCP). Daarnaast zijn er bijna 800.000 zorgvrijwilligers die geregeld vrijwilligerswerk in zorg en welzijn leveren aan een hulpbehoevende die zij vooraf niet kenden. Mantelzorg en vrijwilligerszorg vormen samen de informele zorg.

Dankzij de informele zorg:

- Verbetert de kwaliteit van leven van (kwetsbare) mensen
- Kunnen mensen mee (blijven) doen aan de samenleving
- Wordt minder snel een beroep gedaan op de professionele zorg

Betaalbaarheid van de zorg

Mantelzorg wordt steeds belangrijker. De laatste jaren zijn de zorgvraag en zorgkosten toegenomen. Mensen worden meer en meer opgeroepen om bij hulpvragen na te gaan wie in hun eigen netwerk informele hulp kan bieden. De verwachting is echter dat het aantal mantelzorgers dat beschikbaar zal zijn voor een kwetsbare oudere met een hulpvraag gestaag afneemt. In 2018 waren er voor iedere thuiswonende 75-plusser in potentie vijf mantelzorgers beschikbaar, in 2040 zijn dat er nog geen drie¹.

Gelukkig is de bereidheid er om voor elkaar te zorgen. Dat blijkt wel uit het feit dat maar liefst 1 op de 3 volwassenen mantelzorg geeft. Naar schatting 750.000 mantelzorgers zorgen langdurig (langer dan 3 maanden) en intensief (meer dan 8 uur per week). Het is daarom van groot belang dat mantelzorgers op hun eigen wijze voor een ander kunnen zorgen, zodat zij de zorg kunnen combineren met hun werk, opleiding, sociaal leven etc.

Mantelzorg in cijfers

Mantelzorgers zijn geen beroepsmatige zorgverleners, maar geven zorg aan een hulpbehoevende omdat zij een persoonlijk band hebben met degene voor wie zij zorgen. Mantelzorg moet niet worden verward met de alledaagse zorg voor bijvoorbeeld een gezond kind.

- 8,6% van de mantelzorgers voelt zich zwaar belast (380.000 mantelzorgers)
- Een kwart van de mantelzorgers beschouwt zichzelf als mantelzorger
- 1 op de 3 mantelzorgers is niet op de hoogte van mantelzorgondersteuning

¹ Bron: MantelzorgNL, landelijke cijfers informele zorg, betaalbaarheid van de zorg en mantelzorg in cijfers
Adviesnota Mantelzorgondersteuning Altena, mei 2020 auteur Esther Ubben

Aantal mantelzorgers Altena

In de gemeente Altena is 17% van de personen tussen 19 jaar en ouder mantelzorger². Dit komt neer op een aantal van 7700 personen.

Landelijke cijfers laten zien dat 8,6% van de mantelzorgers zich zwaar belast voelt. Dit betekent in Altena een aantal van 662 mensen. Ruim 445 mantelzorgers hebben zichzelf aangemeld bij Stichting Trema Welzijn (Trema) en Stichting Welzijn Pro Seniore (Pro Seniore). Deze geregistreerde mantelzorgers zijn niet allemaal zwaarbelaste mantelzorgers, maar zijn wel mensen die langdurig voor iemand zorgen. Van veel mantelzorgers is geen duidelijk beeld hoe zij de ondersteuning geregeld hebben.

Bij deze laatste groep zou een of een combinatie van de volgende factoren kunnen spelen³:

- (ver)grote mate van zelfredzaamheid;
- verborgen overbelasting;
- de mate van lichtere mantelzorg;
- hulpvraag uitbesteed aan particuliere organisatie.

Huidige situatie mantelzorgondersteuning

In de gemeente Altena wordt de mantelzorgondersteuning uitgevoerd door welzijnsorganisatie Trema. Ook is Pro Seniore hierin actief. Farent richt zich in ons gebied meer op algemeen maatschappelijk werk en niet of nauwelijks tot de informele zorg. Dit is de reden waarom zij verder ook niet betrokken zijn in de totstandkoming van deze nota. Informatie van Trema en Pro Seniore⁴ heeft geleid tot een heldere kijk op de situatie in de gemeente Altena.

Mantelzorgondersteuning; wat bieden Trema en Pro Seniore nu?

De huidige taken van genoemde organisaties richten zich nu in grote lijnen op intensieve ondersteuning en begeleiding van de mantelzorgers. Ook organiseren zij informatiebijeenkomsten om mantelzorger handvatten te bieden in onder andere regelgeving en inzicht te geven in de mogelijkheden van ondersteuning. Specifieke bijeenkomsten zijn er ook voor de werkende mantelzorger. Daarnaast is het vergroten van het vrijwilligersnetwerk een belangrijke taak en wordt deelgenomen aan verschillende werkoverleggen met samenwerkingspartners

De geregistreerde mantelzorgers ontvangen hulp die zij nodig hebben, zoveel mogelijk gericht op passende ondersteuning die zij nodig hebben⁵.

² Percentage RIVM, Mantelzorgers 2016

³ Factoren zijn gebaseerd op interviews met Trema en Pro Seniore

⁴ op basis van interviews en het raadplegen van door hen ingezonden memo's en notities

⁵ Dit blijkt uit de memo van Trema waarin zij hun maatwerktaken beschrijven

Er is ook een groep van oudere en jongere mantelzorgers die nog niet in beeld is. Het kost hen moeite de zorg aan anderen over te laten en vragen dus niet om hulp, of pas als de druk veel te hoog is.

Welke zaken die ter verbetering liggen komen naar voren?

1. Mantelzorgers vragen niet snel om hulp

Mantelzorgers vragen niet snel om hulp en het kost hen moeite de zorg aan anderen over te laten en het dus te melden en hulp te vragen. Enerzijds is hierdoor niet bekend welke mantelzorgers we niet in beeld hebben en anderzijds wordt hulp pas op dat moment gevraagd als de mantelzorger al te zwaar belast is.

2. Taak mantelzorger in combinatie met werk

De ondersteuning van de mantelzorgers is heel verschillend, waarbij de vraag van de client voorop staat. Een kanteling is ontstaan in de hulpvraag van mantelondersteuning, casussen worden complexer omdat mensen langer thuis wonen en de zorg combineren met verantwoordelijkheden als werk, school en gezin. Werkgevers zijn er vaak niet van op de hoogte dat studenten of medewerkers mantelzorg bieden. Daarnaast vragen ook zorginstellingen bij opname van een client nog vaak of mantelzorgers hulp kunnen blijven bieden.

3. Groot deel mantelzorgers zorgt niet goed meer voor zichzelf

De mantelzorger heeft de verzorging van de naaste vaak als hoogste prioriteit staan en vergeet hierbij zichzelf. Betere zelfzorg draagt ertoe bij dat de mantelzorger de verschillende verantwoordelijkheden langer vol zou kunnen houden.

4. Vraag en aanbod respijtzorg goed op elkaar aansluiten

Sluiten vraag en aanbod op dit gebied goed op elkaar aan. Mantelzorgers weten vaak niet dat ze mantelzorger zijn en ook gaat er bij 'respijtzorg' niet direct een bel rinkelen⁶. Kortom, zonder hulpvraag geen respijtzorg.

In Altena zijn er verschillende vormen van gecontracteerde respijtzorgvoorzieningen, zoals dagbesteding, dagopvang, logeeropvang en woon-/thuiszorg.

⁶ Dit blijkt uit het rapport 'aanjager' respijtzorg van Clemence Ross, 31.01.2020 en de memo van Trema hierover

Advies

De centrale vraag is vertrekpunt in deze adviesnota. Op basis hiervan zijn doelen gesteld om tot een verbetering van de mantelzorgondersteuning te komen. In dit hoofdstuk worden vier adviezen genoemd en de verbeterpunten aangestipt om een vooruitgang in het proces van mantelzorgondersteuning te bieden.

Verbeterpunten

1. Mantelzorg bespreekbaar maken bij werkgevers;
2. Behoeftte mantelzorger in kaart brengen;
3. Bewustwording mantelzorger vergroten;
4. Behoeftte respit zorg in kaart brengen en aansluiting vraag en aanbod beter beschikbaar maken.

Advies mantelzorgondersteuning

Mantelzorg bespreekbaar maken bij werkgevers;

- Zorg dat de mantelzorgers weten waar ze informatie over mogelijkheden van combineren werk en mantelzorg kunnen vinden;
- Informeer werkgevers over de impact die mantelzorg voor een werknemer kan hebben, zodat de signaleringsfunctie bij de werkgever wordt vergroot en het bespreekbaar gemaakt kan worden;
- Informeer werkgevers over de verschillende regelingen;

De combinatie van werken en zorgtaken kan zwaar en lastig zijn. Om ervoor te zorgen dat beide naast elkaar gedaan kunnen worden, is het belangrijk hierin een goede balans te vinden.

Door de mantelzorger informatie te bieden over de mogelijkheden⁷ die er bestaan, kan dit meegenomen worden om het gesprek met de werkgever aan te gaan.

De mogelijkheden op een rij:

- Verlofregelingen
- flexibel werken
- vervangende zorg
- persoonsgebonden budget
- in gesprek met je leidinggevende

Behoeftte mantelzorger in kaart brengen en bewustwording mantelzorg vergroten;

- Campagne 'mantelzorger' opzetten;
- Behoeftteonderzoek mantelzorgers starten;

⁷ Bron: MantelzorgNL, werk en mantelzorg

- Themabijeenkomsten inzetten voor mantelzorgers en werkgevers; handvatten bieden mogelijkheden;
- Organiseer ervaringsbijeenkomsten; praten met elkaar en ervaringen uitwisselen blijkt een goede ondersteuningswijze. Ook de Dag van de Mantelzorger wordt in Altena zeer gewaardeerd;
- Zorg dat de samenleving bekend is met de term mantelzorg en welke impact dit heeft op het algemeen dagelijks leven van de mantelzorger;
- Zoek verbinding met aanpalende beleidsterreinen zoals vrijwilligersbeleid en dementie.

Behoeft respijtzorg in kaart brengen en aansluiting vraag en aanbod beter beschikbaar maken

- Breng in kaart wat de behoefte van de mantelzorger is op respijtzorggebied en sluit daarop aan;
- Zorg voor passende voorzieningen. Respijtzorg is maatwerk. Het tijdelijk overnemen van de zorg thuis is de meest voorkomende behoefte aan respijt. Breng vernieuwing aan, bijv. Care B&B;
- Respijtzorg kan effectief zijn als die snel en makkelijk kan worden ingezet;
- Sluit aan bij de doelgroepen en de organisaties die betrokken zijn in het proces dat zij doorlopen: (kwetsbare ouderen, dementie, mensen met een beperking (aangeboren en niet aangeboren), jeugd, GGZ);
- Voorzie in informatie over mogelijkheden van respijtzorg;
- Kijk welke lokale en regionale respijtmogelijkheden al bestaan en ontwikkel initiatieven in samenspraak met zorg en particuliere initiatieven;
- Denk ook aan niet-formele organisaties die zich willen inzetten voor mantelzorgerondersteuning, zoals Lions, Rotary en Kiwanis

Zorgprofessionals zijn bekend met de vormen van respijtzorg in Altena, maar kennen de mantelzorgers die ook? Informatie op social media geeft een beeld van verschillende partijen en hun opvangvormen, maar is dit ook een compleet beeld van de beschikbare respijtzorg in dit gebied. Sluit dit aan bij de hulpvraag, is de vorm snel toegankelijk en zijn al deze aanbieders door de gemeente gecontracteerd? Uit informatie blijkt dat er nog behoorlijk wat onduidelijkheden zijn waardoor mantelzorgers niet makkelijk tot een hulpvraag komen omdat hen niet altijd bekend is waar zij terecht kunnen.

Financieel

In de begroting voor het jaar 2020 heeft de gemeente Altena een bedrag van € 141.555 opgenomen. Hiervan is € 111.555 aan subsidie beschikbaar aan Trema. Verder is er een bedrag van € 30.000 beschikbaar zoals opgenomen in het bestuursakkoord. Dit met als doel om een impuls te geven aan mantelzorgondersteuning. Vanaf 2021 zou dit bedrag lager kunnen zijn als gevolg van ombuigingen.

Huidige dienstverlening door Trema

Binnen het huidige subsidiebudget dat Trema nu voor informele zorg ontvangt adviseren wij een gedeelte van de taken voort te zetten en accent te leggen op een aantal thema's. Daarnaast om aanvullende activiteiten in het kader van mantelzorgondersteuning projectmatig uit te voeren.

a. Voortzetten huidige activiteiten:

- Intensieve ondersteuning en begeleiding mantelzorgers;
- Organiseren informatiebijeenkomsten/themabijeenkomsten als 'dag van de mantelzorger';
- Informeren over mogelijkheden van respijtzorg;

b. Meer accent op:

- Informeren mantelzorger over werk en zorg;
- Vergroten vrijwilligersnetwerk
- Contact leggen met niet-formele organisaties die zich willen inzetten mantelzorgondersteuning

Aanvullende activiteiten in het kader van impuls mantelzorgondersteuning, totaal beschikbaar € 30.000

a. Project gericht op campagne mantelzorger	kosten € 7.500
b. Project gericht op behoefteonderzoek mantelzorger	€ 10.000
c. Project gericht op aanvullende diensten respijtzorg	€ 6.500
d. Project gericht op werkgevers	€ 6.000

Samenvatting

In het bestuursakkoord van de gemeente Altena staat dat zij waarde hecht aan een goede vorm van mantelzorgondersteuning en respijtzorg.

In ons gebied zijn 7700 mantelzorgers actief. Landelijke cijfers geven aan dat 8,6% van deze groep zich zwaar belast voelt. Dit zijn 662 mensen. Ruim 445 mantelzorgers hiervan hebben zichzelf aangemeld bij Trema en Pro Seniore voor ondersteuning. Naast professionele organisaties bieden ook vrijwilligers ondersteuningshulp. Een groot aantal in onze gemeente wordt dus ondersteund. Van de overige aantal, 217, is geen duidelijk beeld of en hoe zij de ondersteuning geregeld hebben.

Dit advies gaat in op de centrale vraag:

hoe kunnen we mantelzorgers in de gemeente Altena het beste ondersteunen en hoe krijgen we een beter inzicht in het aantal dat nu nog niet in beeld is?

Onderzoek bij genoemde welzijnsorganisaties toont aan dat mantelzorgers soms zelf geen idee hebben dat zij mantelzorger zijn. Ook vragen om hulp is vaak een taboe. En zonder hulpvraag is de weg naar het zoeken en bieden van ondersteuning en respijtzorg een complex vraagstuk.

Als antwoord op dit vraagstuk is onderzoek verricht en in overleg met de welzijnsorganisaties zijn vier adviezen geformuleerd om de mantelzorgondersteuning voor nu en de komende jaren in Altena te verbeteren. Deze zijn:

1. Mantelzorg bespreekbaar maken bij werkgevers;
2. Behoefte mantelzorger in kaart brengen;
3. Bewustwording mantelzorger vergroten;
4. Behoefte respijtzorg in kaart brengen en aansluiting vraag en aanbod beter beschikbaar maken.

Op basis van deze adviezen is vervolgens gekeken naar de huidige dienstverlening van Trema op het gebied van informele zorg en is een onderscheid aangebracht in een tweetal elementen, namelijk: taken die ongewijzigd voortgezet zouden kunnen worden en taken waarbij meer accent vereist is. Daarnaast zijn een aantal aanvullende activiteiten in het kader van impuls mantelzorgondersteuning benoemd. Deze kunnen projectmatig uitgevoerd worden.

Al deze verbeterpunten zullen samen met de uitvoerende actoren zowel intern als extern besproken moeten worden om tot een uitvoeringsplan te komen, binnen de huidige regelingen. Dit met als doel de mantelzorgondersteuning in Altena naar een groter bereik te helpen met behoefte van de mantelzorger als centraal vertrekpunt.

Bijlage 1: Bestaand beleid, relatie andere beleidsvelden, actoren

Welk beleid is er al?

80+ Onderzoek Aalburg

Uitvoeringsplan Werkendam/Woudrichem 2017-2018

Wat is de relatie met andere WMO/zorg beleidsvelden?

Bij verdere uitvoering van de adviezen dienen ook onderstaande beleidsvelden betrokken te worden.

- Gezondheid
- Ouderen
- Economie/arbeidsmarkt
- Sport
- Kerngericht werken
- Participatiewet
- Jeugdwet

Wie zijn betrokken?

Onderstaande actoren dienen meegenomen te worden in verdere activiteiten die volgen uit deze nota

- Inwoners
- Zorgvragers
- Mantelzorgers
- Mantelzorgondersteuning
- Zorgaanbieders
- Gemeente
- Huisartsen

Literatuurlijst

- Rapport aanjager respijtzorg, Clémence Ross, januari 2020
- Mantelzorg in cijfers, MantelzorgNL, 2020

Bijlage 2: activiteiten Trema en Pro Seniore 2020

Organisatie	Activiteit	Doel
Trema	Intensieve ondersteuning: mantelzorgers die zorgen voor een naaste die gedragsverandering I	Zoeken met deze mantelzorgers naar mogelijkheden, welke zorg los te laten en over te laten nemen; maatwerk
	Intensieve ondersteuning	Ondersteuning geven en mensen zelfredzaam/samenredzaam maken
	Themabijeenkomsten werkende mantelzorgers	Handvatten bieden, richting geven
	Themabijeenkomsten die mantelzorgers raken, als financiën en mantelzorg, GGZ en mantelzorg en wmo regelingen	Meer inzicht en ondersteuning
	Lesprogramma jeugdige mantelzorgers	Bewustwording wanneer ben je mantelzorgers
	Intensieve samenwerking netwerkpartners	Elkaar leren kennen maar ook de producten en diensten die geleverd worden
	Intakes/netwerkoverleggen Algemeen Maatschappelijk werk	praktisch (tijdwinst), verdiepend en verbredend bij casuïstiek waar formele en informele zorg bij elkaar komen.
	Voorlichtingsbijeenkomsten <ul style="list-style-type: none"> • Alzheimer café • Hospice stuurgroep deelname (met consulent en bestuurder) voor op te zetten Hospice in Altena • Samenwerkende Kerken/diaconieën Almkerk: Thema avond gehouden rondom het thema Eenzaamheid. Diensten van Trema 	Voorlichten, bewustwording, verbinden, handvatten bieden

	<p>onder de aandacht gebracht.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bijeenkomst vrijwilligers Trema: 125 bezoekers, presentatie Jaap Bressers • 2 daagse Workshop gegeven aan vrijwilligers; communicatieve vaardigheden • Voorlichting ouderenadviseurs rondom Informele zorg en het regionale aanbod 	
Pro Seniore	Intensieve ondersteuning: mantelzorgers die zorgen voor een naaste die gedragsverandering I	Zoeken met deze mantelzorgers naar mogelijkheden, welke zorg los te laten en over te laten nemen; maatwerk
	Themabijeenkomsten die mantelzorgers raken, als financiën en mantelzorg, GGZ en mantelzorg en wmo regelingen	Meer inzicht geven
	Voorlichtingsbijeenkomsten <ul style="list-style-type: none"> • Hoofdzaak, Aalburg • Vlaashof, Veen 	Voorlichten, bewustwording, verbinden, handvatten bieden
	Themabijeenkomsten werkende mantelzorger	Handvatten bieden, richting geven
	Vergroten netwerk van vrijwilligers (studenten, inhaken op burgerinitiatieven, binding met kerkgenootschappen)	Aantrekken extra vrijwilligers om ondersteuning mantelzorg te vergroten
	Sociale alarmering	Bereikbaarheid vergroten voor hulpbehoevende naar hulp. Mantelzorger is hierbij niet eerste lijn.